

Jens Lyster

Hymnologiske meddelelser

Nr. 5

Juni 1972

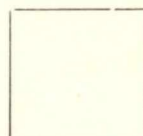
1. årgang

Indhold:

En salme om Guds kærlighed, af Anders Frostenson og Lars Åke Lundberg (anm.s.22)	s.1
En salme om Vor Herres omgangskreds, af Jørgen Michaelsen (anm.s.22)	s.2
Skaldede Lykke. En undersøgelse af visen Calva Fortuna og dens forfatter, af Johannes Ki- beck Jepsen, Urban Schrøder og Jens Lyster	s.3
Læserbrev fra K. L. Aastrup	s.19
HVi tratzer du? Hans Thomissøns gendigtning af Ps.52. Af Anders Malling	s.20
Anmeldelser. Ved redaktøren	s.22
HM - medlemmernes kontaktorgan? v.redaktionen	s.24
Psalmisten. Redaktionens radise, ved SFT	s.24

Organ for Salmehistorisk Selskab

I.L

Universitets-Jubilæets danske Samfund

Markvej 11

2400 København NV

Subskriptionsindbydelse

Universitets-Jubilæets danske Samfund udsender om kort tid *Ludwig Dietz' Salmebog 1536* (Faksimileudgave, 14 ark) indeholdende de to unica i Kungl. Biblioteket i Stokholm: Den ældste bevarede danske salmebog 1529 og tillægget med nye salmer fra 1536 samt Thomas Venatorii trøsteskrift (1529) for »dem som ligger i deres Helsot«. Udgaven er forsynet med en udførlig boghistorisk redegørelse af udgiveren, prof., dr. theol. Niels Knud Andersen, ca. 7½ ark.

Bogladeprisen vil blive 80,00 kr. (+ moms, f. t. 12,00 kr.) eller ialt 92,00 kr., men ved forhånds-subskription vil bogen af medlemmer af Deres selskab kunne leveres for 50,00 kr. (+ moms, f. t. 7,50 kr.) eller ialt 57,50 kr.,

Bogen foreligger indbundet og leveres ved forudbetaling portofrit.

Ved bestilling udfyldes og indsendes vedhængende bestillingskort.

Subskriptionsprisen gælder kun ved bestilling inden 1. juli 1972.

Sekretæren

Universitets-Jubilæets danske Samfund . Markvej 11 . 2400 København NV

Undertegnede bestiller herved

Ludwig Dietz' Salmebog 1536, med boghistorisk redegørelse ved udgiveren, prof., dr. theol. *Niels Knud Andersen*.

til favørpris kr. 57,50 (incl. moms f. t. 15%).

Prisen gælder kun ved bestilling inden 1. juli 1972.

Navn _____

Stilling _____

Postadresse _____

Betaling sker:

Udfyldes med blokbogstaver

☐ 1. ved check til Universitets-Jubilæets danske Samfund

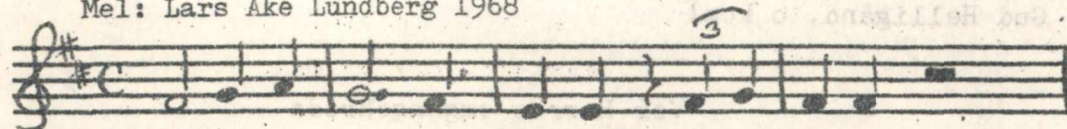
☐ 2. på girokonto 27764, prof. Poul Andersen, Markvej 11,

2400 København NV

☐ el. ved bogens modtagelse (postopkrævnning) med portoudgifter lagt til prisen.

EN SALME OM GUDS KÆRLIGHED

Mel: Lars Åke Lundberg 1968

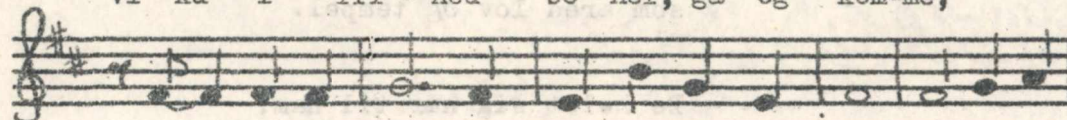
Guds kærlig-hed er strand og grønne enge,

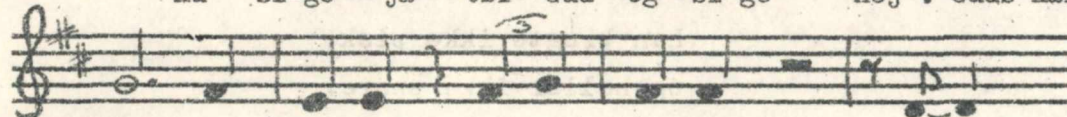
er klode - sky'rs u - en - de - li - ge hjem.

Vi ku' i fri - hed bo her, gå og kom-me,

ku' si-ge "ja" til Gud og si-ge "nej". Guds kærlig-

hed er strand og grønne en-ge, er

klodesky'rs u - en - de - li - ge hjem.

Vi vil en frihed uden bånd og lænker,
 hvor håbet lever, livets mylder gror,
 hvor freden skaber tumleplads for drømme,
 en jord hvor træer og blomster kan slå rod.
 Guds kærlighed er strand og grønne enge,
 er klodesky'rs uendelige hjem.

Men stadig er der mure os imellem,
 og gennem tremmer ser vi livet an.
 Vort fængsels mur er rejst af rædslens stene,
 vor fangedragt er jegets grådighed.
 Guds kærlighed er strand og grønne enge,
 er klodesky'rs uendelige hjem.

Døm os, o Gud, men gør os fri i dommen.
 I din tilgivelse blir frihed til;
 frihed så langt din kærlighed kan række,
 når alle gør som kærligheden vil.
 Guds kærlighed er strand og grønne enge,
 er klodesky'rs uendelige hjem.

Svensk tekst:

Anders Frostenson 1968

V O R H E R R E S O M G A N G S K R E D S .

Salme til 3. søndag e. trin. 1.r.

Mel: Gud Helligånd, o kom!

Vor Herres omgangskreds
 var ikke af de bedste,
 hvad var det dog for folk,
 han lod sit hjerte gæste!

Mod syndere han tog,
 mod dem, der bar et stempel
 fra byens borgerskab,
 som æred lov og tempel.

De holdt sig nær til ham,
 hans ord de ville høre -
 han brugte ikke pisk,
 og heller ikke snøre.

Han gik med dem til bords,
 og sammen sad de bænket,
 så spiste de, og drak
 af vinen, som var skænket.

De var hans menighed,
 endskønt de ville skæmme
 hver sal, hvert kirkerum,
 hvor kristne nu har hjemme.

Enhver forstår så godt:
 man knurrede og man fnyste,
 fordi på denne flok
 hans ansigt nådigt lyste.

Vil vi med hjertens fryd
 mon række vore hænder
 til dem om nådens bord,
 som da var Herrens venner?

Jørgen Michaelsen

(se i øvrigt til denne og den frg. salme under "Anmeldelser"!)

Skaldede Lykke

En undersøgelse af visen Calva Fortuna og dens forfatter.

Ved pastorerne Johannes Kibeck Jepsen, Haarslev (JKJ)

Urban Schrøder, Varnæs (US)

Jens Lyster, Herslev (JL)

Nedenstående er en sammenskrivning af de resultater, som vi hidtil er nået til m.h.t. et håndskrift på Lemvig Museum. Heri findes visen Calva Fortuna tilskrevet Sevelpræsten Jørgen Friis. Urban Schrøder præsenterede i sin tid håndskriftet for Kibeck Jepsen på grund af dennes interesse for Jørgen Friis. Eftersom der i visen er adskillige vendinger, som minder om Hans Christensen Sthens forfatterskab, som har min interesse, sendte Kibeck Jepsen sidste sommer resultatet af sine undersøgelser til mig, idet han opstillede det problem, om Calva Fortuna var komponeret af Friis eller om også Sthen burde drages ind i overvejelserne. Siden sidste sommer har der været korresponderet mellem JKJ, US og undertegnede om Calva Fortuna, og jeg vil nu forsøge at præsentere vore undersøgelser. Uafhængigt af hinanden er vi ofte nået frem til de samme resultater, så det kan undertiden være svært nok at dele sol og vind lige. Endvidere bør det siges, at undersøgelserne endnu ikke er til ende. I et brev for nylig bringer JKJ nye argumenter ind i diskussionen, som endnu ikke er blevet efterprøvet. Der vil derfor nok i et senere nummer af HM komme endnu et bidrag om Calva Fortuna.

Jeg tillader mig inden præsentationen af selve visen og drøftelsen af visens oprindelse at bringe en gennemgang af Jørgen Friis' begivenhedsrige præsteliv, således som jeg har kunnet opsummere det ud fra Villads Christensens udførlige monografi "Jørgen Lauridsen Friis. En vestjydsk præsteskabne." (Hardsyssels Aarbog, 17. bind 1923, side 49 - 141). Et andet resume er gjort af Bjørn Kornerup i Den danske Kirkes Historie, bind IV side 332 - 336.

JL.

I 1637 blev den unge begavede teolog Jørgen Lauridsen Friis præst i Sevel mellem Holstebro og Skive. Som skattet discipel af Holger Rosenkrantz blev han snart en yndet sjælesørger hos herskabet på Stubbergaard, der ligeledes var præget af den rosenkrantzske bodskristendom. Da fru Christence til Stubbergaard kort tid efter blev enke for tredje gang, søgte hun at forjage et tiltagende tungsind ved et liv i fromhedsøvelser med hyppige husandagter, bøn og faste. For at stå bedre

rustet som sjælesørger for fru Christence gav Friis sig til at læse Luthers skrifter og kom derved frem til en helt anden kristendomsopfattelse end den, han hidtil havde prædikeret. Det førte til brud med Holger Rosenkrantz, der fra nu af nærede afgjort modvilje mod sin tidligere discipel. Imidlertid synes også fru Christence at være blevet alt andet end begejstret over sin sjælesørgers ændrede syn på boden, fordi hendes ihærdige bodsøvelser og gode gerninger nu blev erklæret for værdiløse som middel til at skaffe sig Guds nådige belønning. Den unge ivrige Friis kom i sine bestræbelser for at hjælpe Christences bekymrede sjæl til at træde den stolte adelsdame eftertrykkeligt på ligtornene. Hun stillede sig dog på skrømt an som den der interesseret lyttede til sin sjælesørger, men i virkeligheden var hun travlt optaget af at samle fældende bevismateriale mod ham. Hun lånte ham således en af sine andagtsbøger, Bent Thorsøns *It aandeligt Rustkammer 1622*, som hun hævdede at have haft megen hjælp af og bad ham om skriftligt at tilkendegive sin mening om denne bog. Friis imødekom intetanende hendes ønske og udtalte sig temmelig kritisk om dens høje vurdering af boden. Dette skulle vise sig at blive fatalt, for herved underkendte han det københavnske fakultets censur af bogen. Friis blev senere indbudt til et hyggeligt samvær på Stubbergaard sammen med provsten og en nabopræst. Ligesom tilfældigt blev samtalen ledet ind på boden, og der opstod en disput herom, indtil det pludselig gik op for Friis, at alt var sat i scene blot for at man kunne fange ham i ord. Biskoppen i Ribe blev nu indblandet. Han afkrævede Friis en erklæring om bodssynet, hvormed han i første omgang syntes tilfreds. Det var fru Christence imidlertid ikke. Hun foranledigede en bispevisitats i sognekirken, hvor dog en grundig udspørgen af menigheden gav et resultat, der var meget gunstigt for præsten. Der konstateredes ingen vranglærdomme. Et følgende forhør på Stubbergaard i alle nabopræsternes påhør bragte heller intet negativt frem. Men da kaldte fru Christence biskoppen ind til forhandling på sit kammer, og da han to timer senere vendte tilbage, erklærede han til alles bestyrtelse, at Friis "havde at holde sig borte fra prædikestolen, indtil der kom anden besked". Begrundelsen for den forsmædelige suspension var blot, at Friis "havde lastet boden, og det var sagen". 10 måneder senere blev han dømt fra sit kald med følgende sære motivering: "... endog vi finde ham nu i lærdommen at være ren efter hans erklæringer, have vi dog ikke vidst ham at kunne ustraffet holdes til gode, at han, ofte ombedet og advaret, alligevel mod ordinansen 1. ej så varlig har talt om sådan høj troens artikel, som langt og vidt overgår fornuften..2. ej

heller med så klare og velforstandige ord bekvemmelig fremsat det som mørkt og uforstandigt er..." De vage formuleringer afslører ynkeligt manglen på saglige argumenter. Friis havde fornærmet fru Christence og derfor skulle han væk, og så måtte lensmand og biskop, der fældede dommen, finde et påskud.

Friis sendte nu benådningssøgning til kongen, men fru Christences venner ved hoffet har øjensynligt bagtalt præsten, for kongen befalede professorerne i teologi samt biskopperne erklære sig, om Friis' forseelse ikke var "saa stor, at han med rette aldrig bør eller kan tilstedes noget andet kald at betjene..." Den anklagede præst ilede til København, medbringende kopier af indsendte erklæringer, sine sogneboeres bønsskrift for deres afholdte præst samt en længere redegørelse for den hele sag. Altsammen spildt umage! Efter at have indledt censurmødet med en bøn vedtog de forsamlede teologer nemlig, at der intet hensyn skulle tages til Friis' indsendte erklæringer, ja, de ville ikke engang åbne dem. Man holdt sig altså alene til det ved landemodet fremlagte mangelfulde anklagemateriale inklusive seddelen om Bent Thorsøns andagtsbog. Og Jesper Brochmand, fakultetets skarpsindige exeget, var med sit lyse dogmatiske hovede i stand til ud fra lidet at bevise meget. I en længere redegørelse klargjorde han med mange bibelhenvisninger for, hvilke farlige lærdomme Sevelpræsten havde ført. Uden at lade den anklagede selv komme til orde for at retfærdiggøre sig fældede fakultetet dom over Friis' grove og forfærdelige vranglære. Med mindre han offentligt bekendte og tilstod, at han hadede og forbandede sine meninger, burde han landsforvises! Derpå sluttede det fakultetsmøde med en bøn for den sande religion og lærdom. Retfærdigheden og fromheden havde talt! Men kongen, der vel havde håbet på ved en blodig kætterafstraffelse at vise sin iver for religionen, var ikke tilfreds med denne censur. Ophidset af sin kansler, Holger Rosenkrantz' svigersøn [1], der åbenbart har haft noget at hævne og derfor måske foreslog radbrækning som en passende straf, udtaler kongen sig i et brev til kansleren om "den fine Pønitens Præst", at bøddelen burde rive hans tunge af hans hals. Kort tid efter (november 1643) blev Friis på kongens personlige ordre ført som fange til København og sat i forvaring i Blaa Taarn. Nøglen til hans fængsel lå på det teologiske fakultet, og der falder derfor en knusende dom over Brochmands og de øvrige teologers vrangvilje til at forstå blot en smule af hvad det hele har drejet sig om. De fik ikke under selve processen læst Friis'

[1] Christen Thomesen Sehested. Denne er forøvrigt forfatter til en række salmer, der udkom 1631.

egen redegørelse igennem, og under de følgende to års lidelsesfulde fangenskab fandt ikke en eneste af de høje teologer på personligt at besøge den ulykkelige præst for at overbevise ham om hans vranglære. Kun gennem trediemand plagede de ham med opfordringer til at tilbagekalde.

Havde den fromme konge haft magt som han havde agt, var Friis blevet overgivet til bøddelen og levende radbrækket som gudsbespotter. Kongen lod nemlig Friis anklage på livet for borgmester og råd i København. For denne upartiske verdslige domstol fik Friis endelig lov til personligt at gøre rede for sin sag, og til kongens forbitrelse holdt rådet fast ved, at teologernes afgørelse om mandens lære kun kunne betragtes som en censur, og man ville derfor ikke dømme ham, før end han udtrykkeligt af teologerne var blevet erklæret for en falsk lærer og gudsbespotter. Kongen kunne altså endnu ikke aflive sin gudsbespotter, men han kunne gøre ham helvede hedt. Den 28. juni 1644 skrev han et brev til svigersønnen Korfitz Ulfeldt med befaling om, at bodsforagteren i Blaa Taarn, "denne skelm bliver smedet i Jern hos en af de svenske som mindst duer blandt alle svenske Fanger, som findes paa Holmen". Således kom Friis i Bremerholms lænker, hvor han forblev indtil slutningen af 1645 eller begyndelsen af 1646, da det endelig lykkedes ham ved gentagne erklæringer om sit bodssyn, at opnå friheden. Det var en svækket og nedbrudt mand, der vandrede ud af slaveriet, men på sin overbevisning havde han ikke givet køb. Trods al mishandling nægtede han standhaftigt at have ført vranglære.

Hvilke fremtidsudsigter havde imidlertid en præst, til hvem katternavnet stadig klæbede? Friis drog til Tyskland for om muligt udenfor Danmarks grænser at finde upartiske teologer, der ville høre på hans sag og give ham attest for rettroenhed. Ved det teologiske fakultet i Rostock blev der den 27. juni 1646 givet ham fuldstændig oprejsning. Fakultetet udtaler, at man efter hans ord og erklæringer måtte anse ham for en god, from, ren evangelisk luthersk prædikant. Trods denne udtalelse lykkedes det ikke Friis at få ansættelse som præst i Danmark. For at finde en dansksproget menighed søgte Friis til Halland, der ved freden i Brömsebro 1645 var blevet afstået til Sverige, og her blev han præst i sognet Breared ca. 1652. Men den uheldige Friis forså sig igen udi trossager. Han lod udarbejde manuskript til en lærebog med titlen "Nuclius theologiæ christianæ et lutheranæ", der blot var en forkortet gengivelse af Melanchthons Loci. Uheldigvis den mistænkelige udgave fra 1535 med indrømmelser til de reformerte. Dette kom

den ortodokse biskop Kling i Göteborg for øre, en ny sag rullede og i januar 1668 blev Friis på biskoppens opfordring afsat af konsistoriet i Stockholm. Friis var vant til turen, indsendte bønsskrift til kongen, og i september 1668 fik det samlede præsteskab i Stockholm det farlige skrift til undersøgelse, hvorved det klarlagdes, at alt hvad der var i Nuclius, var Melanchthons og ikke Friis'. Biskop Kling fik en næse for sin hårde fremfærd, Friis fik fuldkommen oprejsning, men embedet i Breared var imellemtiden blevet besat. Omsider fik Friis' et ledigt embede i Weddige, ligeledes Halland. Ved hans død her i året 1688 endte et liv, rigt på forfølgelse og ulykke. En lunefuld skæbne havde undt ham en skaldet lykke!

V I S E N O M D E N S K A L D E D E L Y K K E .

På Lemvig Museum findes som tidligere nævnt en håndskreven bog, der bærer titlen "En Liden Samling af Adskillige Vers og Sange samt Morgen og Aften Bøn. Skreven af Knud Friis Trans Degneboelig d: 29 Marti 1782." Der findes ingen paginering. Et stykke inde i bogen kommer Calva Fortuna visen. I en overskrift meddeler degnen, at visen er blevet "componeret af Her Jørgen Friis fordum Prest til Sevel som blev afsat og Dømt fra Kaldet Aar 1543 (!) for hand havde talt for offentlig paa Predikestolen om Een daværende Adelsmand F:G: Som derfor meget ivrig forfulgte Presten. Samme Herskab fik strax en stor sorig, thi Deres Eeneste Søn besov sin Søster, hun blev henrettet, og hand, som Rømte, døde af Fransoser. Deres ugudelige levnet, som Presten ej kunde taale var uden tviil aarsag til hands afsettelse. - Denne Jørgen Friis var min farfaders bestefader saa vidt mig er sagt af min fader Hans Christian Knudsen Friis." Overskrift tillige med visens tekst bringes her efter US's afskrift.

1.

Calva Fortuna hvi est du saa haard
mod mig saa saare at leege,
i hvor ieg udi Verden Gaar,
Du gjør mine Kinder bleege,
Jeg giver Gud min sag,
Og vendter min Lykke Hver Dag.

2.

Hvi est Du mig saa saare imod
og vil Dig ei til mig vende,
Eller Raade snart min Angest boed,
Og denne min store Elende
Jeg giver Gud min sag etc:-

3.

Naar nogen udi denne stund,
ulykker kommer til Haande,
saa hand omslog saa nogenlund,
og kommer derover i vaande
Jeg Giver Gud min sag etc:-

4.

Strax sige Der mange, nu skeer ham Ret
Glæder sig over hans skade.
Deres egen Ende dog ei haver seet,
Eller hvad Dem kand hendes for vaade,
Jeg giver Gud min Sag,
og vendter min Lykke hver Dag.

5.

Det mig i Dag kand komme paa
af Sorig og adskillig vaade
det samme kand en anden i Morgen faae
Beder hand ikke Gud om Naade,
Jeg giver Gud min Sag etc:-

6

Hiulet det gaar vel over Eens Bryst,
thi Lykken er gandske ustadig
De store Hanser haver den Nedkryst
og giort hannem saare tvilraadig,
Jeg giver Gud min sag etc:

7

Lykken er vel en underlig Ting
Som Rører sig aarle og Silde,
hun far baade hiid og did omkring
Som hun gierne hielpe vilde,
Jeg giver Gud min sag
og vendter min lykke hver Dag.

8

Hun ophøyer og Kuld kaster igien
det sees nu tidt og ofte,
i dag en Herre, i Morgen en svend,
hvo kand sig for saadan vogte,
Jeg giver Gud min Sag etc:-

9

Ingen derfor sin Jevn Christen saa
af Verden (Vreden? - teksten er her svært læselig)
ilde skal Dømme
men unde ham som sig selv at faae
det vilde en Christen Ret sømme,
Jeg giver Gud min sag etc:-

10

Hvo der vel staar ham Raader Jeg
for uden ald svig og Galde,
at hand i Guds frygt holder sig
Ellers kand hand snarlig falde,
Jeg giver Gud min Sag,
Og vendter Min Lykke hver Dag.

11

Der løbe vel mange Veie mod mig
 De ere dog ei alle slette
 O! Herre Gud Fader i Himmerig
 Du viise mig paa den Rette
 Jeg giver Gud min sag,
 og vendter min Lykke hver Dag.

12

De ere dog alle komne frem
 Did som De Gierne vilde
 som have ført og føre stor bram
 med Daglig Panqveter og Gilde
 Jeg giver Gud min Sag -

13

Jeg haver det hørt siden ieg var Barn
 at Sorrig og anden stor Qvide
 vil og i dag giøre Mennisker Harm
 saavel som i fordum tiide,
 Jeg giver Gud min Sag etc:-

14

Derfor tør ingen bespotte mig
 hvem veed hvo den sidske skal være,
 Gjør pligt og bod ieg Raader Dig
 forsmaa ingenlunde min Lære,
 Jeg giver Gud min Sag
 Og vendter min Lykke hver Dag.

15

Et lidet Haab er den fattiges Roe,
 Dermed lader hand sig Nøye
 Hvor mand i Verden skal bygge og boe,
 Da efter Guds Villie sig føye,
 Jeg giver Gud min sag etc:

16

Rettelig viis saa er den Mand
 sin Armod lønlig kand bare,
 og ei udi hver sted og land,
 for hver Mand hende tør kiære
 Jeg giver Gud min Sag. etc:-

17

Var ieg saa viis som Salomon
 Da havde ieg ikke min liige
 Dertil saa skion som Absolon
 for ingen vilde ieg viige
 Jeg giver Gud min Sag etc:-

18

Var ieg end Den ulærdeste Mand
 og havde Dog mange penge
 Jeg blev afholden i alle Land,
 og lagt udi silke Sænge,
 Jeg giver Gud min Sag
 og vendter min Lykke hver Dag.

19

Ørnen hand sidder paa Høyen Hald,
de smaae fugle er for Hannem Rædde,
Den Maae sig vogte for et fald
Som agter mod Hannem at trætte,
Jeg Giver Gud min Sag etc:

20

Bevar Mig Herre fra skam og Nød
i denne min store Elende
og giv mig, mig altid mit Dagligt brød,
Dertil en Christelig Ende
Jeg giver Gud min Sag etc:

21

O! Herre Gud fader i Himmerig
en Mægtig Konning over alle,
Hielp Lykken at ophøye Mig
og mine uvenner at falde,
Jeg giver Gud min sag
og vendter min Lykke hver Dag.

ende

Hvad angår oplysningerne i visens overskrift om transdegnen Knud Hansen Friis' familietradition, så foreligger der iflg. US personal-historisk materiale nok til at godtgøre degnens direkte nedstamning fra Sevel-præsten. Kan transdegnens kendskab til hele Sevel-affæren da tænkes at stamme fra en familietradition? Og bygger hans viden om Jørgen Friis som Calva Fortunae forfatter på den samme tradition?

JKJ konstaterer, at mens slægtsskabsforbindelsen er korrekt angivet, så synes transdegnens viden om Sevel-præsten at være temmelig mangelfuld. Således blev Friis ikke dømt fra kaldet i 1543, men i 1643. Han talte heller ikke fra prædikestolen om en daværende adelsmand, men om en adelsdame, og det var hende der ivrigt forfulgte præsten. Ligeledes er oplysningen om blodskamsforholdet ikke helt korrekt. Det var nemlig ikke "strax" efter præstens afsættelse i "Aar 1543" dvs. 1643, at herskabet fik den store sorg. Helt præcist fandt blodskamsforholdet sted noget før julen 1648 på Stubbergaard. Den 29. juli 1649 rejste Anne Gyldenstjerne sammen med sin moder Christence Juel til Norge, og en 3 uger før Martinij (11. november) fødte Anne sit barn, der kun levede 2 uger. Barnet blev født på "Dynne udj Norduigen i Bohus Lehn" (en gård inde i Dynekilen). Den 4. juli 1650 blev Anne Gyldenstjerne på herredagen dømt til at miste sit liv og benådet, "att hun med Suærdet maae Rettis och Vdstaae sin straff". (Herredagsdombogen 1650 fol.300v indtil 302r). Af samme aktstykke fremgår, at Anne selv har indrømmet, at broderen Kield Gyldenstiern var fader til barnet, men broderen er

bortrømmet. Om og hvornår henrettelsen er blevet fuldbyrdet vides ikke. Men det er ret utænkeligt, at et blodskamsforhold kunne forblive ustraffet. Transdeggen mener i alt fald at vide, at Anne blev henrettet. Men hvorfra har han sin viden om hele den historie? JKJ har fundet frem til den kilde, hvorafr deggen øser. Det er Thomas Lillelunds "Danmarkes Kirke-Historie, Viborg 1773" side 140f. Her figurerer også det fejlagtige årstal 1543 for 1643. Endvidere er hele sætningsperioden vedrørende blodskamsforholdet skrevet ordret af efter Lillelund. Det lyder jo slet ikke usandsynligt, at transdeggen i 1782 har kendt den kun 9 år tidligere udkomne kirkehistorie, især ikke, når man iflg. US ved, at Lillelund selv sørgede for bogens store udbredelse ved at forære et eksemplar af den til hvert præstekald i Danmark (se herom: August F. Schmidt: "Kirkehistorikeren Thomas Lillelund", Jyske Samlinger 5.rk, 3.bd. side 240). Hvorefra har Lillelund den fejlagtige datering af blodskamsforholdet? Erik Pontoppidans *Annales ecclesiae Danicae*, der er Lillelunds hovedkilde, skriver mere rigtigt (IV, s.352), at det først skete "nach wenig Jahren", hvilket iflg. sammenhængen vil sige nogle år efter at præsten var blevet sat på fri fod. Til Lillelunds oplysning om at Kield Gyldenstjerne "døde af Frantzoser" svarer Pontoppidans "in der Fremde an scheusslicher Kranckheit starb".

Såvel Lillelunds som Pontoppidans omtale af Sevel-begivenhederne giver os foruden et historisk referat af de tragiske hændelser tillige den folkelige tyding af disse. Lillelunds - og dermed også transdeggen - sammenstilling af begivenhederne lader ane, at de har set en årsagssammenhæng mellem den uretfærdige dom over Friis og de senere ulykker, som ramte fru Christences hus. Erik Pontoppidan refererer direkte den folkelige opfattelse, idet han (s.352) siger, at den store hjertesorg hun oplevede, blev af mange, omendskønt jeg ikke kan sige med hvilken grund, udtydet sådan, at hun havde fortjent sit hus' undergang, som en guddommelig dom. på grund af sin fremfærd over for Hr. Friis. "Men også uden E. Pontoppidan ville man kunne slutte sig til, at folk har tænkt sådan." Såvidt JKJ.

Vi kan opsum^mere det hidtidige således: transdeggen har ikke sine oplysninger om begivenhederne i Sevel fra familietraditionen, men fra Lillelunds kirkehistorie, som igen, direkte eller indirekte via Pontoppidan bygger på folkelige traditioner. Transdeggen's oplysninger kan altså på dette punkt kun betragtes som en sekundær eller tertiær kilde.

FRIIS SOM CALVA FORTUNAS FORFATTER.

Et andet spørgsmål til transdegnens oplysninger skal nu søges besvaret. Hvor pålidelig er hans notits om, at visen er "componeret af Her Jørgen Friis"? Videregiver degnen også her andenhåndsviden, eller kunne man tænke sig, at han evt. kendte Friis' originalmanuskript til visen?

Gennem Bibliotheca Danica er det lykkedes mig at konstatere, at transdegnens manuskript slet ikke er visens eneste endsige ældste findested. Samme opdagelse har US gjort før mig. Calva Fortuna har nemlig i over 100 år levet et liv som skillingsvise. Hele 7 flyveskrifter med Calva Fortuna har været mig tilgængelige, heraf var de 4 allerede kendt af US. Den optræder hver gang som den anden af "Tvende skønne aandelige Viser", idet den første vise hedder "Jeg kommer til dig min Herre Jesu".

De 7 tryk skal her præsenteres i deres formodede kronologiske rækkefølge, idet de hver tildeles en kort signatur og derpå får en kort beskrivelse. Findested og katalognummer på vedkommende bibliotek anføres.

- KB: Defekt. Opr. 4 blade, men 1. blad med titel + 5 vers af salmen "Jeg kommer til dig min Herre Jesu" mgl. Blad 4v har en afsluttende vignet med frugter. Hele Calva Fortuna er intakt. Denne tekst er gengivet og kommenteret af Grüner Nielsen i "Danske Viser fra Adelsvisebøger og Flyveblade 1530-1630", bd. VI, s. 152ff. Eksemplaret findes Karen Brahes Bibl., katalognummer 1739 nr. 90. Fotogengivelse på Kgl. Bibl., kat. nr. 53,-109, Karen Brahes flyveblade bind VIII nr. 90.
- 1666: 4 blade. Titelblad: Tvende skønne ny Aandelig Viser. Den Første Er en arm beengstet Synderis Klagemaal/ som met Ru oc Smerte/ ofver sin bedrøffvet Samvittighed for sin groffve Synder/ oc for sin forgaaende Vngdoms brøst/ sig . . . hiertelig beveener. Den Anden. Om Lyckens Ustadige oc Ubistandige Løb her i denne Verden/ Calva Fortuna hvi est du saa haard/etc. Nu paa ny igien effter it gammelt Exemplar meget forbedret/ forandret/ Corigert oc rettet. Siungis under sin egen sedvanlige Melodie. Prentet Aar/ 1666. (Afsluttende vignet med frugter. Ekspl. Kgl. Bibl. kat. nr. 4,-321.
- def: Defekt udg. Mangler det samme som KB (1. blad m. titel + 5 vers af 1. salme). Indtager tekstmæssigt en mellemstilling mellem KB/1666 og de følgende tryk. Kgl. Bibl. kat. nr. 4,-321.
- dette år: 4 blade. Titelblad: Tvende skønne Aandelige Viiser... Trykt i dette Aar. (uden sted). På titelbladet træsnit: Gud med scepter viser sig i skyen. På jorden knæler David, der har lagt harpe, kongekrone og stav. I øverst: englehoved med vinger. 4v: blomstervignet. Kgl. Bibl. kat. nr. 4,-322.

- 1724: Defekt 1.blad, med mindre teksttab på titelblad og i 1. vises vers 3-5. 1v øverst har et englehoved omgivet af udbredte vinger. 4v afsluttes med lille vignet (blomster i vase). Samme titel, samme træsnit som "dette aar". Trykt Aar 1724 (uden sted). Kgl. Bibl. kat.nr. 4,-322.
- J.J.H.: Samme titel, træsnit samme motiv, men anden skæring. Trykt hos J.J.H. (Høffner). Imprimatur: J.J. Bircherod. 4 blade. 1v øverst: 3 blomster. 4v: lille vignet (blomster i vase). Kgl. Bibl. kat.nr.4,-322.
- Svare: Samme titel. Simpelt tryk. Uden træsnit og trykkeår. København. Trykt hos L.N. Svares Efterleverske. 4 blade. 1v tomt. Kgl.Bibl. kat.nr. 4,-322.

Forskelle i titelbladet:

1666:	dette aar, 1724 og J.J.H.
Tvende skjøne ny...	udelader "ny"
...Ru...	...Ruelse...
...forgaaende...	...begangne...
...beveener...	...beklager
mangler 1.linien på 1.vise	Jeg kommer til dig min HERre JEsu,
Siungis under sin egen sedvanlige Melodie	Siunges med sin egen meget velklingende Melodie.

1666, dette aar og 1724:

J.J.H.:

Nu paa ny igien effter it gammelt Exemplar meget forbedret/forandret/ Corigert oc rettet.	Nu paa nye igien efter et gammelt Exemplar meget forbedret og forandret.
---	--

Variationerne i de 7 flyvebladstekster er ikke sensationelle. Ingen af teksterne går bag om den gennemgribende korrigerings og forbedring, som omtales på titelbladet. Da transteksten har været det oprindelige udgangspunkt for vores undersøgelse, vil jeg nøjes med at markere afvigelserne i forhold hertil. Det gøres på den måde, at først noteres vers og linie, derpå det udtryk eller ord i håndskriftet, hvortil der findes varianter, endelig varianterne samt deres findested. Når et tryk ikke er anført med varianttekst, har man altså lov til at slutte, at det stemmer overens med transhåndskriftet. For fuldstændighedens skyld er alle varianter medtaget, men der er sat + ved de mere interessante.

Ud fra denne opstilling vil det ses, at transtekst afviger oftest fra KB, 1666 og def. (rækkefølgen af de tre viser en stigende tilnærmelse til Trans). 1724 markerer sig ved nogle fejl (vers 2, 12 og 17), som ikke kendes i Trans. Nærmest Trans ligger de sene tryk: dette aar, J.J.H. og Svare, men at det heller ikke kan være et af dem, der har dannet forlæg til Trans, ses af afvigelserne vers 4, lin.2, vers 13, lin.3, vers 14, lin.2 og vers 19, lin.3. Svare-trykket, der er samtidigt med Trans (Svares efterleverske overtog trykkeriet ved mandens død i 1777 og døde selv en halv snes år senere), kan ikke komme på tale, da det som den seneste tekst mangler det afsluttende "ende" efter visen. Vi kan altså konkludere, at transteksten er en afskrift af en sen tekst, vel sagtens fra transdegnens samtid. Et enkelt sted (vers 9, lin.2) har US haft vanskeligt ved at tyde, om Trans skriver "Verden" eller "Vreden": Er det sidste tilfældet, ville Trans på dette punkt afvige fra hele den senere tradition, men stemme overens med den tidligste tekst i KB. Det sandsynligste er nok, at transdegnens direkte forlæg ikke er en trykt tekst, men en afskrift af en sådan. Den pudsige afvigelse "sidske" i vers 14.lin2 forklares bedst som en fejltydning, idet den samlede flyvebladsoverlevering har "sidste".

Ud fra ovenstående vurdering taler alting for, at transdegnen ikke kender nogen tidlig tekst til Calva Fortuna. At en sådan os ukendt tekst, der sikkert har afvejet adskilligt fra de kendte, har eksisteret, synes at fremgå af den allerede i 1666-trykket forekommende oplysning, at visen Calva Fortuna (eller flyveskriftet i sin helhed?) nu igen er blevet "meget forbedret, forandret, Corigert og rettet" og at dette skulle være sket "effter it gammelt Exemplar". Kan dette gamle eksemplar have givet oplysninger om forfatteren, som i de senere "forbedrede" udgaver er udeladt, så er det ikke herfra, at transdegnen har sin oplysning. Vi kan altså regne med, at degnens viden om Friis som forfatter ikke er hentet fra flyvebladstraditionen, heller ikke fra et os nu ukendt tryk, det være sig et tidligt eller sent (der skulle iflg. Bibl.Danica bd. V¹, sp.56 findes endnu et tryk (uden sted og trykt dette aar) paa Kgl. Bibl., men det var i alt fald 5.nov. 1971 bortkommet), men enten fra den afskrift af visen (måske faderens afskrift?) som han benytter som forlæg, eller fra en mundtlig tradition i slægten. En sådan kilde behøver ikke nødvendigvis være pålidelig.

Hvor sandsynlig er da Friis som visens forfatter? For at kunne svare herpå må vi først og fremmest søge at datere visens forekomst. Den optræder som sagt i 1666, men også i det defekte KB-eksempel, hvor titelblad med evt. trykkested og -år mangler. KB må nok antages at rumme den ældste tekst. Det mener i alt fald Grüner Nielsen (bd.VI, s. 152), der daterer trykket senere end 1630, men dog fra begyndelsen af det 17. årh. Visens indhold og form antager Grüner Nielsen dog må stamme fra tiden før 1630. Hertil konstaterer US, at har han ret heri, falder Friis helt ud af billedet.

US anser KB for et Peter Hake-tryk fra København, idet slutvignetten forekommer i flere Peter Hake-tryk fra 40'erne og 50'erne. Hake nævnes første gang 1641 og dør 1655 (P.M.Stolpe: Dagspressen i Danmark, I, 1878, s. 184f og passim). Trykket kunne være blevet til i 1640'erne, medens Friis var fængslet, eller efter hans løsladelse; men det kan også, slutter US, være yngre, fra tiden henimod eller efter 1660, da Peter Hakes enke fortsatte trykkeriet. Der henvises i den forbindelse til den store typografiske lighed med 1666-trykket. "Typografisk er der vist ikke noget til Hinder for at datere "Calva Fortuna" netop til Tiden for el. nogle Aar efter J.L.Friis' Fængselsophold." Såvidt US.

Antager vi, at US har ret i sin datering af KB, så bliver der dog stadig en usikkerhed tilbage m.h.t. visens affattelsestidspunkt. Den kan have foreligget i flere oplag inden Peter Hake trykte KB. Især synes omtalen på titelbladene af "it gamle Exemplar" mig at pege bort fra Friis' tid, men det kan naturligvis diskuteres, hvor gammel en sag skal være for at den kan kaldes gammel.

Vender man sig til visens indhold, så er der vel adskilligt i den, som udmærket kunne være skrevet af Friis. Digteren beskriver den grusomme lykke, der leger med ham; som vender sig imod ham i stedet for at stå ham bi. Han omtaler de manges skadefryd og funderer over, om de ville tie, dersom de kendte lykkens ubestandighed og indså, at de kunne blive dens næste offer. Digteren formaner til næstekærlighed og gudsfrygt for at afværge ulykken. Derpå følger en del småmandsfilosofien, og der sluttes af med en bøn til Gud om at lykken må ophøje digteren, men lade hans uvenner falde.

Meget af dette ville Friis sikkert kunne have ment, men det ville også mange i hans samtid. Friis var såvist ikke den eneste, der mærkede lykkens hjul gå hen over sit bryst. Hvad der får JKJ til at være meget tilbageholdende med at tilkende Friis forfatterskabet, er opfor-

dringen i vers 14: Gjør pligt og bod ieg Raader Dig/ forsmåa ingen-
 lunde min Lære... "Det er vanskeligt at tænke sig, at Friis skulle
 have anvendt et udtryk "pligt og bod", der var så belastet af den ka-
 tolske bodsopfattelse, som var dukket frem påny i den lutherske orto-
 doksi...Friis havde jo også brændt sig så eftertrykkeligt på spørgs-
 målet om boden, at han næppe ville befatte sig yderligere med dette
 farlige emne." Hertil svarer US, at JKJ efter hans mening "presser
 udtrykket "pligt og bod" for stærkt, lægger for meget ind i det ud fra
 en nutidig superluthersk og tidehvervsk problemstilling. Opfordringen
 udtrykker ikke en specielt katholsk, uluthersk Bodsopfattelse, men er
 ganske almindelig i Tiden og betyder kort og godt: "Omvend dig!",
 hvilket ogsaa en lutheraner som J.L.Friis jo kunde sige.." US har
 ret i, at udtrykket optræder jævnlgt. Så gode lutheranere som Hans
 Tausen, Peder Palladius og Peder Laurensen anvender begrebsparret
 (se O.Kalkar: Ordbog til det ældre danske sprog, bd.III,s.489), og jeg
 kan supplere, at det optræder i samme danske bøn i bønnebøger fra 1562,
 1570erne og 1599. (Kristi død kaldes her "ith fyllist giørendis Offer,
 betaling, plict och Bod"). Det må imidlertid ikke glemmes, at vore
 hjemlige reformatorer kunne bruge det samme ordpar i en afgjort nega-
 tiv betydning. I "En Nyttig Bog for Vnge oc Gamle...Om ret Skriffte-
 maal", der første gang tryktes i Malmø 1531, angribes katolikkernes
 farisæiske surdejg "At de sette oss Plict oc Bod for vore Synder, oc
 sige, at wi skulle afflegge dem met den Bod som de sette os, som er at
 faste eller at læse nogle Rosenkrantzze.." Den katolske kirke befalede
 også "meget at faste, sticte Messer, gaa Pilegrims gang, tage afflads
 Breff, eller at giøre anden saadan Plict oc Bod for vore Synder.."
 De senere genoptryk af dette skrift helt ind i ortodoksiens tid (Bibl.
 Dan.I,sp.438 og 461, Laur.Nielsen nr. 410 kender tryk fra 1592 og 1627.<sup>+))
 US kender desuden et tryk fra 1617) med fastholdelse af udtrykket "Plict
 oc Bod" i negativ betydning om katolikkernes menneskepåhit er for mig
 et bevis på, at man også i ortodoksiens tid kendte sondringen mellem
 den ægte kristne bod og den katolske selvopfundne bodspraksis. Med det-
 te in mente kan jeg ikke tro, at netop Friis, bodsforagteren, som Chris-
 tian den Fjerde havde kaldt ham, uden forbehold kunne opfordre til at
 gøre pligt og bod. Med mindre udtrykket er blevet ham aftvunget i en
 situation, hvor han måtte dokumentere sin rettroenhed. Man kan her tæn-
 ke på det lange fængselsophold i Blaa Taarn og på Bremerholm, hvorfra
 Friis jo gentagne gange søgte at forklare, at han ikke var og aldrig
 havde været nogen foragter af den sande, kristne bod. Måske har Friis
 selv dog været for stædig og standhaftig til at gå på akkord. Man kun-
 +) citaterne er fra 1627 udg, pag. c6r og d5r.</sup>

ne så tænke sig, at hans gode venner har indsendt den anonyme vise Calva Fortuna til fakultetet eller til hoffet under foregivende af, at den var forfattet af den bodfærdige slave Jørgen Lauridsen Friis på Bremerholm. Ved en sådan lejlighed kan en forhåndenværende Calva Fortuna være blevet interpoleret med flere eller færre bodfærdige hertesuk for at røre og blødgøre stivstikkerne i fakultetet og kongen, og visen kan en tid være blevet kendt under denne form, indtil en bogtrykker, måske Peter Hake, efter at den tilsigtede løsladelse var opnået, har "forbedret, forandret, Corigert oc rettet" visen tilbage til den oprindelige tekst, som han har kendt fra "it gammelt Exemplar". Dette kan synes at være det rene tankespind, hvis det ikke var, fordi der gaves delvis analoge tilfælde. Man mener således, at Mogens Heinesen-visen, der er blevet til under Heinesens landflygtighed et par år før hans henrettelse, ikke er skrevet af ham selv, hvad visen foregiver, men af gode venner, der med et bønsskrift i viseform har villet udvirke benådning ved at berette om heltens stolte bedrifter og de uberettigede klager imod ham. Også i denne vise optræder lykkehjulsmotivet. (se Grüner Nielsen: Danske Viser, 6.bd, s.15ff).

Konklusionen på denne drøftelse af forfatterskabet til Calva Fortuna kan ikke opvise nogen enighed. Grüner Nielsen, der ikke kendte transhåndskriftets omtale af Friis, daterede visen til tiden før 1630, hvilket umuliggør Friis som forfatter. Johannes Kibeck Jepsen er for så vidt enig med Grüner Nielsen som han ud fra indholdet (opfordringen til pligt og bod i vers 14) må anse det for usandsynligt, at Friis skulle have skrevet visen. Urban Schrøder har en anden opfattelse. Han har gennemarbejdet hele transdegnens håndskrift og er kommet til det resultat, at dets oplysninger gennemgående er ganske pålidelige. Om Friis som Calva Fortunas forfatter skræver ham: "Jeg holder mig - indtil andet er bevist - til Trans-Degnens Familietradition. Bl.a., fordi vi slet og ret ikke ved andet. Men ogsaa fordi Degnens direkte Nedstamning fra Sevel-Præsten er sikker nok..." Endelig er der min egen opfattelse, der nærmest antyder en mellemløsning. Kibeck Jepsens konstatering af, at transdegnens oplysninger om begivenhederne i Sevel stammer fra Lillelunds kirkehistorie, viser degnens afhængighed af en mindre pålidelig kilde. Degnens tekst til Calva Fortuna er heller ikke fra Friis' tid, endsige hans hånd, men må tværtimod betegnes som meget sen. Hans forlæg har nok været en afskrift af et sent flyveskrift. Endelig har han ikke sin viden om Friis som Calva Fortunas forfatter fra sine to ovennævnte kilder (Lillelund og flyvebladstraditionen), men fra en tredje kilde, sandsynligvis en mundtlig familietradition. En sådan tradition

kan vel ikke helt afvises. Man kalder ikke en ko broget uden den har en plet. På den anden side kan en oprindelig viden om at Friis har haft et eller andet forhold til denne vise - jeg har på forrige side skitseret et sådant muligt forhold - meget nemt i tidens løb gennem en mundtlig familietradition være blevet ændret til, at Friis var visens forfatter. Opfordringen til pligt og bod i vers 14 og omtalen af "it gammelt Exemplar" i 1666-trykket synes mig at pege bort fra Friis som den oprindelige forfatter. Men det udelukker ikke, at Friis senere - med eller uden sit eget vidende - har været årsag til tekstændringer.

Der synes af ovenstående konklusionsforsøg for Kibeck Jepsen og mig at være al grund til at se sig om efter et andet muligt ophav til visen. I et senere nummer af HM håber vi at kunne bringe en fortsættelse, hvori det skal drøftes, om salmedigteren Hans Christensen Sthen med sin forkærlighed for lykkehjulsmotivet også skulle være ansvarlig for Calva Fortuna.

JL

Brevkasse

I anledning af vores løbende debat om salmebogens historiske oplysninger har vi modtaget et spørgsmål til vore læsere. Vi bringer også gerne en liste over egne værker, der stadig er til købs hos samme spørger.

Mon ikke andre end jeg ved brugen af vor nuværende salmebog hårdt har savnet de oplysninger om salmernes forekomst i ældre salmebøger, som vi var vante til fra "Kirke og Hjem"?

K. L. Aastrup.

Mod indbetaling på min girokonto 58305 fås portofrit tilsendt:

Lyng, digte 1920	Kr. 2,50
Fra Kammer, Klit og Kirke, 1925.....	3,50
En Kirke indvendig, Piece, 1929.....	1,00
Salmer V. samling 1958	2,00
Salmer VI. " 1962	2,00
129 Epistelsalmer 1966	6,00
133 Evangeliesalmer 1969	9,00
Katekismusviser	4,00

K. L. Aastrup.

Brørupvænget 4, 5200 Odense V.

HUI TRATZER DU?

Hans Thomissøns gendigtning af Ps. 52.

R. Paullis bog om "Lorentz Benedicht" indeholder en fortegnelse over alle Lorentz Benedichts tryk. Her faldt mine øjne tilfældigvis paa nr. 31, "En Kort oc enfoldig Vdleggelse/ offuer den LII. Psalme/ Ved N.N.C.....1566". Da gendigtningen af den samme Psalme i Th. 218v ogsaa er dateret 1566, skærpedes min nysgerrighed, og det viste sig ved opslag i registeret, at "Hui tratzer du oc berømmer dig" bar Hans Thomissøns forfattermærke. Jeg fik den syndige tanke, at Hans Thomissøn ved en eller anden fejltagelse havde sat sit mærke ved en anden mands salme, fordi han 1566 havde skrevet den af. Men inden jeg satte et spørgsmålstegn ved hans paalidelighed, måtte sagen dog undersøges.

Hvem var N.N.C.? R. Paulli udlagde initialerne som Niels Nielsen Colding, og Ehrencron-Müller oplyste, at han var hofpræst, havde efter 1560 et kannikedømme i Roskilde, nød et vikariat i Aarhus og kongetienden fra Almund sogn ved Kolding. Han var universitetskonservator og blev 1569 kongelig bibliotekar, men boede stadig i Roskilde, naar han ikke var ved hoffet.

Hans Thomissøn, som var sognepræst ved Frue kirke og den øverste provst paa Sjælland, maa have kendt ham, og uden R. Paullis og Ehrencron-Müllers hjælp maa han have vidst, hvad "N.N.C." betød. Hvorfor sætter han ikke dette navn ved den nævnte salme, hvis det er den samme tekst?

Tove Villarsen gjorde Hymnologiske Meddelelser og undertegnede den tjeneste at drage til Det kgl. Bibliotek for at undersøge Coldings bog. Den begynder naturligvis med en oversættelse: "Hui tratzer da/du Tiran/ at du kant giøre skade". Oversættelsen viser sig at være en nøjagtig gengivelse af teksten i Christian III's bibel fra 1550, hvad man ogsaa kunde vente. Det er ikke en ny og original oversættelse. Derefter følger Coldings inddeling af salmen og hans udlægelse af den, og paa side 68v slutter hans tekst med en datering: "Schreffen i Roskild den 12. juni 1566".

Men saa kommer det overraskende:

Paa den næste side, tilsyneladende uden forbindelse med det foregaaende, men tydeligt nok som et "a propos":

Den Lij. Psalm.
 Quid gloriaris in malicia etc.
 Vdset paa Danske Rim/
 oc siungis met de Noder/ Som/
 Vden Herren opholder
 vort Huss oc gaard ec.
 siungis met.
 (stik)

Efter denne overskrift og et stik følger en versificeret dansk oversættelse, der nøje stemmer med Hans Thomissøns, men uden hans navn. Paa sidste side følger kolofonen: Prentet i Kiøbenhaffn/aff Lauritz Benedicht M.D.LXvj.

Det kan altsaa fastslaas, at Hans Thomissøns oversættelse fremkom i et skrift, hvis hovedforfatter var Niels Nielsen Colding, men efter dennes afsluttende datering. Ved optagelsen i salmebogen 1569 tilføjer Hans Thomissøn sit forfattermærke i registret og i salmens overskrift udelader han de paa dette sted overflødige ord "Vdset paa Danske Rim" og tilføjer aarstallet og henviser til samme melodi. Maaske kan man deraf slutte, at naar han enkelte andre steder sætter aarstal ved sine egne salmer, er det ikke fordi han kan huske, hvilket aar han har digtet dem, men at de har været offentliggjort tidligere, selv om vi ikke som her kender stedet.

Tilbage bliver kun det spørgsmaal: Hvorledes eller hvorfor fremkom Hans Thomissøns salme i Coldings bog? Den ene mulighed er, at Colding har fortalt Hans Thomissøn, at han arbejdede paa en udlægning af Ps. 52, og at Hans Thomissøn derved har faaet lyst til at sætte den paa danske rim og lade den komme med som et anonymt tillæg til Coldings bog. Den anden mulighed er, at C og Th ikke har haft direkte forbindelse, men at Lorentz Benedicht har modtaget Coldings manuskript og har fortalt Th derom og maaske opfordret ham til at ledsage bogen med en gendigtning. Man har andre eksempler paa, at en forlægger har sørget for at "oplive" en theologisk afhandling med en salme om samme emne, f.eks. Reravs salme "O Gud oc Fader Kier" i J.P.Skielderups "En Christelig Vnderuisning", 1572.

Anders Malling

Anmeldelser

Salmen om Guds kærlighed (se side 1) "Guds kärlek är som stranden och som gräset" findes som nr. 616 i "71 psalmer och visor", udsendt af Verbum, Stockholm 1971. Dette salmehefte, der er et prøvetillæg til Den svenska Psalmboken, er en foreløbig frugt af Hymnologiska Institutets virksomhed. Med dette forsøgshefte vil den salmebogskomiteé, der i 1969 blev nedsat (bestående af teologer, musik- og litteraturfolk, ungdomsledere) præsentere et bredt udvalg af det ældre og nyere materiale, som ekspertudvalgene har kunnet akceptere.

En nærmere præsentation af det dygtige arbejde, der udføres på Hymnologiska Institutet og en rapport om hvorledes det nye salmehefte er blevet modtaget i Sverige, må hellere en af de svenske komited medlemmer levere.

I denne omgang nøjes vi med at gengive en af de nye salmer i dansk oversættelse. Anders Frostensons tekst hertil fra 1968 har samme år fået melodi af Lars Åke Lundberg. Begge har givet tilladelse til at HM bringer salmens tekst og melodi. Den danske oversættelse er fra april i år. Den blev introduceret og godt modtaget ved et ledertræningskursus for KFUK-spejdere i Tranum 21.-23. april. Søndag den 30. april blev den sunget ved højmessens i Ballerup Kirke, således at koret efter epistlen sang hele salmen. Derpå blev den sunget af menigheden som 1. salme efter prædiken (teksten var Joh. 8, 28-36).

Kunne en af vore medlemmer tænke sig at skrive en grundig anmeldelse af indholdet i "71 psalmer och visor"? Det lille salmehefte fortjener det. Jeg kan oplyse, at det kan købes i Betesdas Boghandel for 7,95 kr heftet. Indb. koster det 18,35 kr.

red.

VOR HERRES OMGANGSKREDS

(se side 2) er hentet fra Jørgen Michaelsens salmehefte "Nådens genklang", udkommet julen 1971 på eget forlag.

Jørgen Michaelsen er sognepræst i Øster Alling (pr. 8963 Auning). Hans første digteriske virksomhed resulterede bl.a. i et større digt i det daværende "Heretica". Som teologisk student i Århus kom han i gang med at skrive viser og leverer stadig sådanne til "Ask-revyen". Men han har altså også prøvet sine evner på salmedigtningens ædle kunst. De 21 salmer i "Nådens Genklang" er et udvalg af digte fra de sidste 10 år. "Vor Herres Omgangskreds" fra 11. september 1963, mens Michaelsen var præst i Års - Haubro.

Salmerne præges tit af en arkaiserende stil; omvendt ordstilling anvendes i rigeligt omfang. Fortidens indretning af kirkerummet med døbefonten i skibets vestende lever forhåbentlig stadig i erindringen i de Alling menigheder. Ellers vil Michaelsens konfirmander have vanskeligt ved at forstå flg. vers i konfirmandsalmen, nr.6:

Frimodigt går vi frem
til alteret i koret:
Guds Kirke er vort hjem
fra font til nadverbordet.

Med fontenes nuværende placering oppe ved korbuen kan konfirmanden let få det indtryk, at kun koret samt skibets allerøstligste del er "deres hjem", og hvad så med de beskedne kirkegængere på bageste række?

Overfor disse indvendinger må siges det positive, at digteren ofte forstår at finde nye, overraskende, jordnære udtryk for evangeliets beretninger. Tag f.eks. salme nr. 1 til adventssøndag, 2.række, om Jesu optræden i Nazarets synagoge: (vers 2 og 4 - 6)...

Med øjne på stilke
de fulgte ham spændt
- en hel synagoge
mod bysbarnet vendt.

...Og bifaldet bruste,
men stilnede brat -
en flamme, der døde
i vantroens nat.

Da bød han dem sandhed,
som sennep den rev -
af huse de jog ham,
af by de ham drev.

Tit trænger vi ud til
den yderste kant
det ord, som er saligt,
det ord, som er sandt.....

Meget smukt er det lyriske billede af landsbykirken, nr. 2. Jeg citerer v.3:

Tårn og tag går ind i himlens
blege, sommerlyse blå,
skyer driver om din pande,
drømmerøde, alvorsgrå;
vinternatten hvalves om dig
tung af sne og stjerneskar,
frysende i stille venten
står din haves nøgne træer.

I øvrigt fremtræder heftet i smukt offset-tryk, med 10 gode fotos med motiver fra Øster og Vester Alling kirker. Fotograf er Kjeld Holm, Auning.

Jørgen Michaelsen har stadig nogle eksemplarer af "Nådens genklang" liggende. De kan købes hos ham for 6 kr pr. hefte.

red.

HM – medlemmernes kontaktorgan?

Mens vort medlemstal i denne tid er i støt og rolig stigning, må vi desværre i redaktionen konstatere, at det kan være svært at gøre HM så alsidigt som vi gerne ville, fordi der kun er ganske få, der indtil nu har haft lyst til at skrive til os. Hvis man derfor synes, at der er overvægt af én slags artikler, så bør kritikken ikke udelukkende rettes mod disses forfatter(e), men også mod alle dem, der ikke vil lade deres interessante iagttagelser, originale vurderinger eller personlige erfaringer komme dette forum for øje.

HM skulle gerne være medlemmernes kontaktorgan. Herved forstår vi ikke et tidsskrift, hvor forskerens endelige resultater finder deres eviggyldige form, men en kontaktmulighed for den i Århus og på Bornholm, der sidder midt i arbejdet og gerne vil vide, om der skulle være en svensker, en færing, en skåning eller anden dansker, der baksede med de samme problemer eller ville yde en fornuftig kritik af hendes og hans hidtidige arbejde.

Betegnelsen "Kontaktorgan" skulle gerne lokke også de foreløbige, uforpligtende arbejdsresultater frem, som så siden efter en frugtbar meningsudveksling i HM kan omarbejdes og udgives i et "rigtigt" tidsskrift. HM vil gerne gøre en dyd af ikke at være noget "rigtigt" tidsskrift, men eventuelt en forgård hertil.

Vi vil altså gerne have Deres medvirken til, at efterårets numre af HM (om der bliver 2 eller 3 kan vi endnu ikke overskue) bliver så fyldige og spændende som muligt. Der er allerede givet tilsagn om artikler og andre bidrag med flg. emner:

Databehandling af svenske salmer.

Moderne salmedigtning og salmesang.

Anmeldelse af Allan Arvastsons nye bog "Imitation och Förnyelse, Lund 1971".

Fortsat analyse af visen om Calva Fortuna.

Nyt bidrag til Dagevisens historie i dens danske form.

Men vi mangler stadig livsytringer fra over 90% af vore medlemmer. HM bør ikke kun være stedet, hvor de få skriver for de mange, men hvor vi alle kan samtale om salmer og om salmesang.

Hermed ønskes alle selskabets medlemmer god sommerferie!

Næste nummer af HM skulle gerne kunne udsendes engang i september.
redaktionen

Til nye medlemmer!

Medlemskab af Salmehistorisk Selskab og årsabonnement på HM koster 10 kr. Indmeldelse sker lettest ved at indsende beløbet pr. giro til kassereren, stud.theol. Tove Villarsen, Tartinisvej 12, 2.sal th, 2450 København SV. Giromummer: 20 11 19.

Artikler og andre bidrag til HM sendes til redaktøren: Jens Lyster, Mosevang 2, Herslev, 4000 Roskilde. Tlf: (03) 40 25 68, bedst aften. Redaktionen består i øvrigt af Tove Villarsen og Susanne og Birgitte Fabritius de Tengnagel.

